

Corbera d'Ebre, testimoni de **foc** i d'**oblit**

Després de la destrucció durant la batalla de l'Ebre, del 1938, dels desmunts fets pels veïns i de més de seixanta anys d'erosió i d'oblit, sembla que ha arribat el moment, al "poble vell" d'aquesta població de la Terra Alta, de mostrar-se com una corprenedora pedra de toc de la memòria històrica.

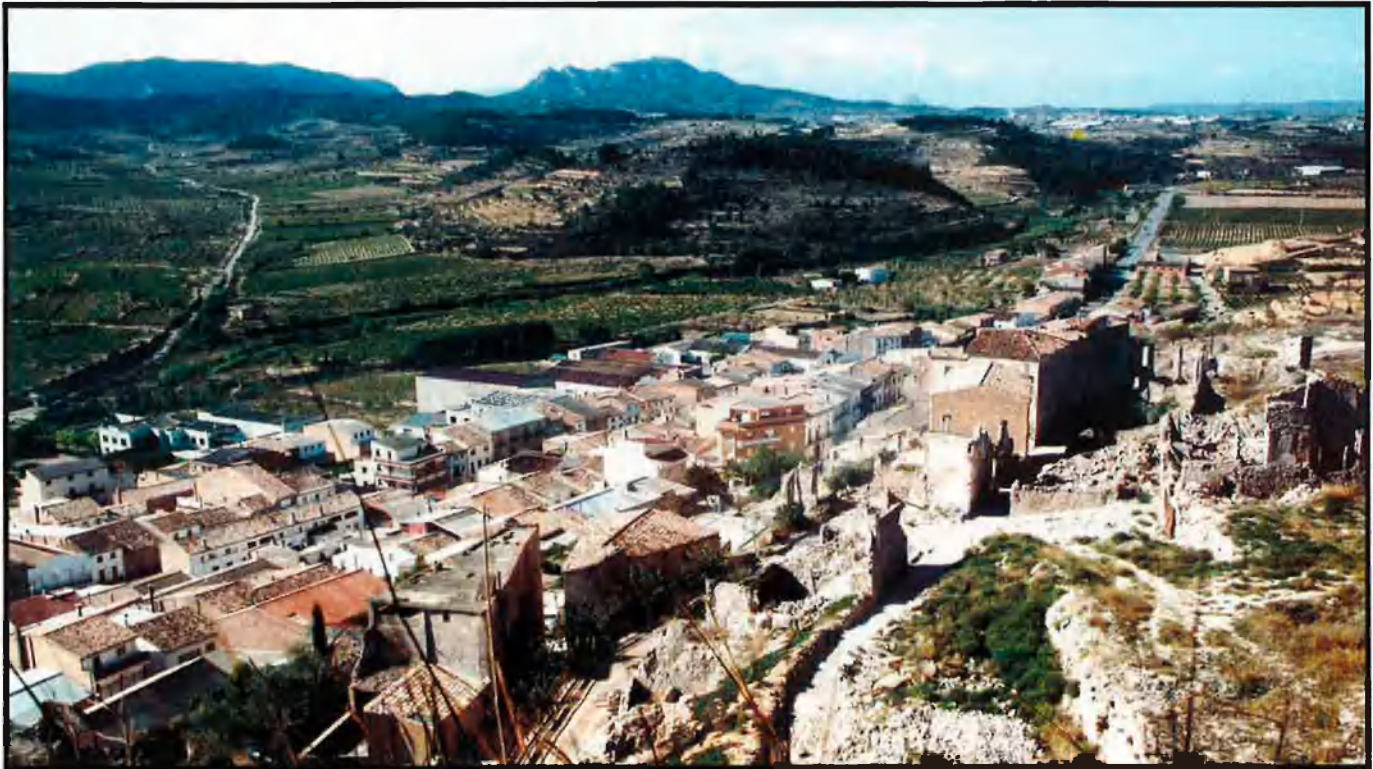
El lloc és ventós. El poble vell de Corbera és al capdamunt d'un turó on, quan no hi bufa el cerç, o vent de ponent, hi bufen les ratxes arremolinades que puguen de la vall de l'Ebre pels costers de llevant. Des de la barana que tanca l'esplanada de davant de l'església, per damunt del poble nou, s'obre a la immensitat un mirador d'excepció que abasta a la llunyania des del Montsant i la mola de Colldejou fins als ports de Tortosa, passant per les serres de Llaberia i de Cardó. Més a prop, les muntanyes d'esquerpa còrpora rocosa i carena de formes suaus de la serra de Cavalls i la serra de Pàndols, espines dorsals de la part sud de la Terra Alta, dibuixen els escenaris de sang i foc de la batalla de l'Ebre, l'esdeveniment més cruent de tota la guerra del 36-39.

La batalla de l'Ebre es va acarnissar especialment al poble de Corbera. Des del 25 de juliol de 1938, quan l'ofensiva republicana, en passant el riu, va obrir el període de combats, fins el 4 de setembre, quan les tropes franquistes van recuperar les posicions del poble que un mes abans havien perdut, els bombardeigs de l'aviació franquista van ser diaris i destructors i, els últims dies, un diluvi d'artilleria i els combats gairebé cos a cos entre els contendents, que es disputaven la cota 343, situada al poble, van arrasar-ne literalment les cases i els carrers. Al terme de la vila, de dos mil habitants, hi van morir 6.500 soldats del bàndol franquista i de 10.000 a

12.000 del bàndol republicà. Corbera mateix va contribuir-hi amb aquest funest balanç: 45 corberencs mobilitzats morts o desapareguts en combat, 29 civils morts per bombardeig d'aviació, 6 per afusellament, 5 per falta d'assistència mèdica, 30 per malalties infeccioses, 19 per explosió d'un artefacte enterrat i 9 per motius diversos.

La violència extrema que es va abatre sobre el poble s'explica per la situació militar d'aquells mesos, en què, com que l'exèrcit republicà ocupava sòlidament, per l'oest, la zona de Vilalba dels Arcs i, pel sud, les serres de Pàndols i de Cavalls, Corbera era justament al mig de l'única possible via a l'abast de l'exèrcit franquista per obrir una bretxa que li permetés de ressituar el front a la línia del riu, vers les poblacions de Móra d'Ebre i Ascó.

Deu hectàrees de runes. Passejar-se per les deu hectàrees de runa que formen el perímetre del poble vell, on resten dempeus miraculosament les quatre parets de l'enorme mola de l'església d'interior barroc i de façana neoclàssica i el campanar, permet de reviuire el que era l'antic poble i imaginar mínimament l'infern de la destrucció. Joaquim Descarrega, de Cal Tonet, que va viure la tragèdia a l'edat de setze anys, rememora amb serenitat l'horror de veure com el seu poble era destruït per una fúria estranya a una comunitat pacífica fins a l'extrem que, excepcionalment, el Comitè de Corbera no va fer cap mort.

Dalt, el poble vell i el poble nou sense solució de continuïtat i, al fons, la serra de Pàndols i Puig Cavalier. A sota a l'esquerra, la Serra de Cavalls, una de les fites de la batalla de l'Ebre, que presideix el paisatge que es contempla des de l'esplanada de l'església. Sobre aquestes ratlles, la llegenda "Incautat CNT" damunt la porta de Casa Pinyolet, a l'antic carrer Major. Al costat, algunes cases descarnades, que han posat al descobert arcs pertanyents a l'antic castell templar sobre les restes del qual es va edificar el poble.

Dalt, el Mural de la Pau, amb les empremtes de les mans dels escolars de Corbera. L'escultor Jesús Pedrola (al costat), impulsor de l'*Abecedari de la Llibertat* i autor de la lletra A, creu que el llenguatge de l'art és el millor torsimany per conjurar les amenaces de la guerra.

“El dia de Sant Jaume era festa grossa al poble i ens preparàvem per a la festa dels cavalls”, explica en Joaquim. La festa no es va celebrar. Al matí les forces franquistes que ocupaven el poble ja van començar a retirar-se a la desbandada, amb les que pujaven reculant de la línia del front fins llavors situada al riu, i al migdia van arribar les primeres tropes republicanes, assedegades i exhaustes, amb què militarment el poble va canviar de mans.

Aquella mateixa tarda, els avions de la Legió Còndor alemanya al servei de la causa franquista que es dirigien al riu per destruir els pontons de pas van deixar anar els primers tres obusos sobre les cases del poble, amb el resultat de tres corberans morts i una primera casa destruïda. L'endemà, en un amagatall improvisat a la partida d'horts i masies de les Solcides, on s'havia concentrat un nombrós grup de veïns, un nou bombardeig d'aviació va fer tres morts més, amb què es demostrava també a Corbera, com aquells mateixos mesos a Barcelona i a tota la costa catalana, que entre els objectius militars també hi havia la població civil.

Joaquim Descarrega assegura que “veu encara”, entre les runes i el no-res, els carrers i les cases del poble que fou i que ja no és: el portal d'entrada amb la

creu de terme –avui reconstruïda–, el Corraló –un llarg carrer cobert d'arcades que avui és un erm–, la plaça de la vila –“aquí hi havia l'ajuntament”, assenyala al lloc que ara ocupa un dipòsit d'aigua–, el carrer Major –on s'alçaven les cases més fortes, a la porta d'algunes de les quals encara es pot llegir la inscripció “Incautat CNT”–, el carrer de la Muntera que pujava fins a la plaça de l'església, que fou plaça porticada amb mercat sota els porxos i que avui és una esplanada oberta als quatre vents.

Més enllà de l'església, un entramat de vells carrers flanquejats per cases esventrades –algunes de les quals en mostren encara amb impudicícia el territori particular de l'interior: el blauet de les parets del menjador, la llar de foc, les bótes i els trulls que havien albergat el vi de la Terra Alta– dona a aquest lloc desèrtic fustigat pel vent un caire de poble fantasma, anorreat per l'estigma de la mort, fantasmagòric quan cau la tarda i tanmateix rediviu al bat del sol.

Passada la contesa, la gent del poble va tornar dels amagatalls al camp o als pobles de la Franja i, enmig de la misèria de la postguerra, alguns van habitar precàriament les cases poc o molt deruïdes. De mica en mica es va anar construint el poble nou, que sense solució de continuïtat ocupa avui la falda

del turó fins a la carretera de Móra a Gandesa, presidit per la nova església de Sant Pere. Les necessitats de postguerra que feien dels metalls un tresor cobejat per a la venda, l'aportació de pedra de les velles cases per construir les noves i el pas inexorable del temps han fet que el panorama de destrucció sigui avui molt més acusat encara que no després dels bombardeigs de guerra, cosa que obliga a considerar el poble vell de Corbera com un testimoni no solament dels estralls de la batalla de l'Ebre, sinó també de sis dècades de desconsideració i d'oblit.

Escenari de la memòria. El llarg període de descuit del poble vell, a més d'obeir a l'allunyament catàrtic d'un malson, ha tingut més causes, com l'interès dels ajuntaments franquistes d'amagar un testimoni dels pilars i la gènesi del règim i, també, la falta de sensibilització dels corberans sobre l'inqüestionable valor, intrínsec i de cara a l'exterior del poble, d'allò que els parlava de les pròpies arrels, cosa que explica no solament l'oblit, sinó l'espoliació del lloc pels veïns mateixos i algunes accions desfiguradores a gran escala –degudes a ignorància o no– fetes pels primers ajuntaments democràtics i sortosament aturades a temps.

A poc a poc la consciència del valor del poble vell ha anat calant entre els corberans. Hi han ajudat tant l'acció d'algun veí —com és el cas de l'escultor Jesús Pedrola, que viu a l'única casa reconstruïda i habitada dins el recinte, incansable promotor de la recuperació de l'indret— com la iniciativa municipal d'un ajuntament que governa avui sota el signe singular de la cohabitació (independents, CiU, PP i IC), el qual ha creat el Patronat del Poble Vell amb l'objectiu de dignificar-lo tot recuperant la memòria històrica.

“Els objectius del Patronat —explica qui n'és el president, Pere Frixach— van des del retrobament de la identitat del poble i la gent que en forma part fins a la promoció del poble vell com un lloc on les noves generacions puguin conèixer la història i alhora enfortir-se en els valors de la pau”. Entre els projectes —per a la realització dels quals compten per primera vegada amb una subvenció de la Generalitat—, hi ha l'assentament i la dignificació de tot el recinte, la creació de dos museus —l'un al poble nou dedicat a la batalla de l'Ebre i l'altre dins el perímetre del poble vell, consagrat a la pau— i, alhora, la investigació sobre les restes de l'antic castell temple existent al lloc els segles XII i XIII, alguns rastres del qual l'esfondrament d'algunes cases ha posat al descobert.

També han quedat a les mans del Patronat la coordinació de les actuacions artístiques sobre el terreny (on avui ja es poden admirar, entre més coses, l'obra de Joan Brossa *La bóta*, les lletres de l'*Abecedari de la Llibertat*, creades per una multitud d'artistes plàstics i disseminades pels murs, i un plafó per la pau amb l'empremta de les mans dels escolars de la vila) i també l'acolliment i l'organització d'actes commemoratius, l'últim dels quals ha estat l'homenatge a les brigades internacionals, en un sentit no estrictament polític, sinó de valors humans de lliurament a un ideal, retut el dia 14 d'octubre amb l'assistència d'excombatents d'Europa i d'Amèrica, acte al qual el president Jordi Pujol i el ministre Josep Piqué, especialment convidats, van excusar l'assistència.

Àlvar Valls

Fruits de la Terra

Al Penedès,

la singular llum del

Mediterrani desvetlla

cada dia la terra,

Raig a raig, escalfa

i conforma el fruit més

preuat, el raïm, fins

a obtenir vins i caves

tot llum, tot vida,

CAVASHILL

Vins i caves

Moja - Alt Penedès

Tel 938 900 588

cavashill@cavashill.com

www.cavashill.com

e començada

